

УДК 378.147:[78:7.021.42]

Наталія Барсукова

СПЕЦИФІКА ЗАСВОЄННЯ ЗМІСТУ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглядається питання засвоєння змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики, зокрема, із використанням електронного посібника. Схарактеризовано компоненти змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики, визначено структуру електронного посібника, висвітлено етапи засвоєння знань та їх особливості при застосуванні електронного посібника у навчальному процесі вищої музично-педагогічної школи.

Ключові слова. *Зміст виконавської майстерності, зміст освіти, етапи засвоєння знань, електронний посібник, учитель музики.*

Традиційне класичне навчання все менше відповідає сучасним умовам загальної комп'ютеризації та інформатизації. Це висуває вимоги до змін в галузі вищої мистецької освіти, зокрема впровадження у навчальний процес інформаційно-комунікативних технологій. Найбільш значущий спосіб модернізації процесу підготовки вчителів музики у ВНЗ полягає у впровадженні електронних інформаційно-освітніх ресурсів, зокрема електронних підручників та посібників (ЕП). Вони дозволяють здійснювати музично-освітню діяльність дистанційно, безперервно, індивідуально, сприяють розвитку самостійної, пошукової, науково-дослідницької діяльності студентів, підвищенню їхнього навчально-професійного інтересу.

Аналіз реального стану вищої музично-педагогічної освіти засвідчив, що підготовка вчителів музики здійснюється переважно за допомогою традиційних засобів навчання (друковані підручники, CD-програвачі, презентації), відтак майже не використовуються електронні інформаційно-освітні ресурси. Це призводить до того, що знання з виконавської майстерності, які отримує студент, мають розрізнений характер, викладаються фрагментарно і неповно. Відтак виникає *суперечність* між вимогою вищої школи забезпечити майбутнього вчителя музики глибокими, повними, усвідомленими та дієвими знаннями й вміннями та відсутністю в освітньому музично-педагогічному процесі сучасного електронного засобу формування його виконавської майстерності.

Аналіз основних досліджень і публікацій засвідчив, що російські та вітчизняні автори досліджують питання засвоєння знань (І. Зимня, В. Давидов, С. Рубінштейн, Н. Тализіна), засвоєння змісту освіти (Ю. Бабанський, І. Лернер, В. Лозова, Г. Троцько, М. Ярмаченко), проектування та використання засобів навчання, їх вплив на результативність вищої освіти

(Ю. Бабанський, В. Євдокимов, Б. Єсипов, Л. Зоріна, І. Зязюн, М. Скаткін, А. Прокопенко, Н. Шахмаєв, С. Шаповаленко), створення і вдосконалення навчальних книг та підручників (В. Бейлінсон, В. Беспалько, С. Бондаренко, А. Гречихін, І. Журавльов, Д. Зуєв, І. Лернер, В. Краєвський, Т. Смирнова, Н. Тализіна), створення електронних підручників та посібників (Л. Босова, В. Бурдаєв, Н. Волкова, Б. Гершунський, Л. Гризун, В. Красильников, Н. Мінеєв, В. Тоискін, А. Хуторський). Однак не повною мірою досліджується проблема використання електронних посібників для підготовки майбутніх учителів музики.

Мета статті полягає у визначенні особливостей використання електронного посібника як засобу засвоєння змісту виконавської майстерності майбутніх учителів музики.

Аналіз наукових праць дозволив визначити, що під терміном «засвоєння» розуміють пізнавальну діяльність особистості, внаслідок якої формуються знання, уміння та навички (І. Зимня, С. Рубінштейн, Н. Тализіна). В. Давидов, С. Рубінштейн висловлюють думку про те, що засвоєння знань є складним процесом формування людиною індивідуального досвіду, що відбувається упродовж усього життя [1, с. 121]. Процес засвоєння знань як центральна ланка процесу навчання включає в себе такі усталені етапи: сприйняття, усвідомлення, запам'ятовування та практичне застосування набутих знань та умінь (В. Беспалько, І. Зимня, І. Лернер, С. Рубінштейн).

Для визначення сутності поняття «зміст виконавської майстерності» розглянемо терміни «освіта» й «зміст освіти». «Освіта – це духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування обличчя людини», зазначає С. Гончаренко [2, с. 241]. Автор приділяє увагу поєднанню знань з особистісними якостями, умінням самотійно розпоряджатися ними.

Глибоке теоретичне обґрунтування змісту освіти належить І. Лернеру, який уважав, що головна функція навчання полягає у передачі молодшому поколінню змісту соціальної культури (матеріальної та духовної) для її збереження, відтворення та розвитку. Культура, на думку вченого, повинна бути розпредмеченою, що дозволяє її надбанням утілюватися у соціальний досвід суспільства для її засвоєння особистістю [3, с. 204]. На думку автора, основними елементами змісту освіти є знання, способи діяльності, досвід творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісного ставлення до дійсності.

Досліджуючи сутність терміну «зміст освіти», В. Лозова та Г. Троцько зазначають, що ця категорія змінювалася під впливом розвитку виробництва, науки, культури, дидактик та методик [3, с. 202]. Автори визначають поняття «зміст освіти» як «педагогічно адаптований

соціальний досвід, що включає в себе педагогічно адаптовану систему знань способів діяльності інтелектуального і практичного характеру, досвіду творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до світу або ж систему чотирьох елементів соціального досвіду, віддзеркаленому у видах і галузях навчальної діяльності» [3, с. 206].

Ознайомлення із усталеними визначеннями термінів «засвоєння» та «зміст освіти» дозволяє тлумачити поняття «засвоєння змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики» як процес набуття студентами музично-виконавського досвіду, що включає в себе систему музично-виконавських, музично-педагогічних, музично-психологічних знань, положень про особистісні та професійно важливі якості вчителя музики, способи та досвід здійснення його музично-виконавської діяльності (вокальної, інструментальної, диригентської, хорової), а також досвід творчої музично-виконавської діяльності та емоційно-ціннісного ставлення студента до музичного мистецтва.

Розглянемо послідовно представлені компоненти. Так, перший компонент змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики включає в себе систему відомостей, які характеризуються основними музично-виконавськими та музично-психологічними поняттями та термінами, фактами музично-виконавського мистецтва, знаннями про шляхи та методи формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики та її специфіку, способи музично-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики, необхідні особистісно-професійні якості.

Другий компонент змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики, на нашу думку, містить способи музично-виконавської діяльності та досвід їхнього здійснення, який утілюється у виконавських уміннях (артистичних, інтерпретаційних, технічних).

Досвід музично-творчої виконавської діяльності, в результаті якої відбувається народження об'єктивно чи суб'єктивно нової якості, характеризує третій компонент змісту виконавської майстерності. Він передбачає використання студентами раніше засвоєних музично-виконавських знань, умінь у нових музично-педагогічних ситуаціях (наприклад, знання та уміння сольного виконання застосовуються в ансамблевих та колективних формах), комбінування раніше відомих способів музичного виконання у нові (поєднання вокального виконання з інструментальним, або вокального із диригентським), утілення множинності інтерпретацій одного музичного твору.

Четвертий компонент змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики визначається досвідом його емоційно-ціннісного ставлення до музично-виконавської та педагогічної діяльності, що виражається у набутті студентом емоційно-естетичного ставлення до музичного твору, сприйнятті цінності музичного мистецтва, поглибленні інтересу до професії вчителя музики та музичного виконання.

Слід зазначити, що зміст виконавської майстерності майбутнього вчителя музики відображається в державному освітньому стандарті, навчальному плані, навчальних програмах підготовки майбутніх учителів музики. Особливого значення у цьому аспекті набуває навчально-методична література. Зауважимо, що міждисциплінарний характер знань з виконавської майстерності майбутнього вчителя музики потребує створення єдиного джерела інтегрованих знань про зміст і суть виконавської майстерності учителя музики, зразків музичного виконання тощо. На нашу думку, вирішити поставлені завдання можливо за допомогою використання інформаційно-електронних технологій, зокрема електронного посібника.

Під електронним посібником учені (ЕП) розуміють електронне видання, що частково або повністю замінює або доповнює друкарський підручник (Н. Волкова, Л. Гризун, О. Тищенко); програмний засіб навчального призначення, що охоплює значні за обсягом матеріали, розділи навчальних дисциплін, або повністю навчальні дисципліни [4–6].

Вчені зазначають, що електронні підручники та посібники ґрунтуються на класичних дидактичних принципах (науковості, систематичності, свідомості та творчої активності, наступності, доступності, наочності, міцності засвоєння знань, формування умінь і навичок, єдності навчання, виховання і розвитку, зв'язку теорії з практикою, диференційованого підходу до навчання кожного студента) [4–6]. Важливого значення надається обґрунтуванню принципів проектування електронних засобів навчання (гіпертекстовість, мультимедійність, інтегрованість, конструктивність та інтерактивність). Вчені зазначають, що інтерактивність є найбільш суттєвим принципом, що відрізняє електронні засоби від друкованих.

Аналіз наукових праць (В. Вембер, Н. Волкова, Л. Гризун, В. Красильников, В. Родін, О. Тищенко, В. Тоїскін) дозволив визначити переваги електронного підручника, які полягають у: а) можливості швидкого пошуку інформації; б) організації навчальної інформації у вигляді гіпертексту (база даних, сформована з текстових та/або графічних фрагментів, що містять логіко-сміслові або асоціативні зв'язки, які дають змогу переходити від одного вузла до іншого); в) лінійному викладі матеріалу (від вузла до вузла) та нелінійному (порядок викладеного матеріалу залежить від студента, який через гіпертекстовий простір, з огляду на потреби обирає собі сам); г) наявності мультимедіа як найбагатшого арсеналу способів ілюстрації музично-виконавської діяльності через комп'ютерні дані, теле- та відеоінформацію, мову, музику; д) наявності систем самоперевірки знань, рубіжного контролю, сумісності з електронною екзаменаційною системою, можливості оцінки набутих знань.

На думку Н. Волкової, «електронний посібник являє собою активну дидактичну комунікаційну систему, що має забезпечити оптимальні умови для самоосвітньої роботи студентів, допомагає вивчити та усвідомити

матеріал, викладений на різних дисциплінах, відтворити подумки діяльність, яку треба засвоїти, самостійно здобувати систематизовані знання» [5, с. 369]. Л. Гризун зазначає, що взаємодія студента з ЕП припускає зворотній зв'язок, інтерактивний діалог студента з електронним підручником, який надає йому пояснення, підказки, нові питання [6, с. 8]. Електронний посібник надає можливість студентам узагальнювати зміст викладеного матеріалу, а також пристосовувати процес навчання до рівня знань, умінь, психологічних особливостей того чи іншого студента.

Визначимо суттєві ознаки ЕП. Під електронним посібником з формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики розуміємо електронне видання, що містить спектр теоретичних та практичних понять, термінів, фактів, способів та прикладів з музично-педагогічної та музично-виконавської діяльності, викладених за допомогою всього комплексу мультимедійних, інтерактивних та гіпертекстових засобів.

Модель електронного підручника з формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики, що виконує завдання педагогічної підтримки студента, представлена на схемі 1.

Схема 1. Модель електронного посібника з формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики.

Структура ЕП з формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики складається з двох блоків: а) організації засвоєння та закріплення навчального матеріалу студентами; б) контролю якості засвоєних знань.

Спираючись на дослідження Т. Смирнової [7] та Л. Гризун [6], до блоку організації засвоєння знань відносимо:

1) теоретичні відомості щодо широкого спектру музично-виконавської (про зміст та структуру виконавської майстерності майбутнього вчителя музики, знання про цінності музично-виконавського мистецтва, музикознавчі, музично-психологічні знання, необхідні для успішної виконавської діяльності, відомості про емоційні стани під час концертів та вміння керувати ними) та музично-педагогічної (про професійну діяльність вчителя музики в умовах загальноосвітньої школи) діяльності майбутнього вчителя музики;

2) хрестоматійні матеріали, що включають біографічні відомості про видатних виконавців, відомих учителів музики, цікаві факти з їхнього життя, інтерв'ю та статті, нотний матеріал;

3) бібліотека аудіо та відео матеріалів, що наочно ілюструють музично-виконавські уміння, особистісні якості, професійні проблеми, завдання музично-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики;

4) професійно орієнтовані завдання і вправи, спрямовані на формування виконавського та педагогічного досвіду майбутнього вчителя музики; ділові, рольові та професійно-дидактичні ігри, що відтворюють зміст-контекст майбутньої діяльності вчителя музики; хрестоматії типових випадків, спрямованих на формування успішних дій майбутнього вчителя у схожих професійних ситуаціях;

5) словник-довідник.

Блок контролю якості засвоєних знань представлений електронним робочим зошитом і комплектом диференційованих контрольних завдань, запитань, тестів, анкет.

Розробка й упровадження ЕП у процес викладання музично-педагогічних дисциплін (вступ до спеціальності, хорове диригування, постановка голосу, основний музичний інструмент, методика музичного виховання, музична педагогіка) дозволить систематизувати майбутнім учителям музики вже набуті знання про виконавську майстерність з різних дисциплін, сформулювати основні вектори розвитку особистісно-професійних якостей, знань та умінь, необхідних для досконалого оволодіння виконавською майстерністю.

Аналіз наукових джерел дозволяє визначити специфіку засвоєння знань за допомогою ЕП. По-перше, у студентів активізується полісенсорне сприйняття навчального матеріалу, яке забезпечують інтерактивні програми, засоби мультимедіа, що впливають на зорові, слухові, тактильні відчуття студентів. По-друге, усвідомлення і запам'ятовування студентом навчально-професійного матеріалу стає розосередженим. Можливість неодноразового звернення до нього дозволяє обирати індивідуальний темп усвідомлення. Повторне звернення до матеріалу супроводжується самоперевіркою і оцінкою знань за допомогою варіативних індивідуальних

професійно-орієнтованих контрольних завдань. Практичне застосування набутих знань та умінь забезпечується вирішенням творчих навчально-професійних завдань.

Отже, специфіка засвоєння змісту виконавської майстерності майбутнього вчителя музики полягає у набутті студентами музично-виконавського досвіду (системи музично-виконавських, музично-педагогічних, музично-психологічних відомостей про особистісно-професійні якості, способи музично-виконавської діяльності; досвід творчої музично-виконавської діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва), що здійснюється шляхом застосування ЕП у музично-педагогічному процесі. Впровадження ЕП у навчально-виховний процес, його вплив на формування виконавської майстерності майбутнього вчителя музики є перспективним для подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – Издательство : Питер, 2002. – 720 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання : навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків, 1997. – 338 с.
4. Вембер В. П. Методичні основи проектування та використання електронного підручника з інформатики для загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 «Трудове виховання» / В. П. Вембер. – Київ, 2008. – 20 с.
5. Волкова Н. П. Педагогика : уч. пособ. / Наталия Павловна Волкова. – 3-е изд., стереотип. – К. : Академвідав, 2009. – 616 с. – (Серия «Альма-матер»).
6. Гизун Л. Е. Дидактичні основи створення сучасного комп'ютерного підручника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Людмила Едуардівна Гризун. – Харків, 2002. – 20 с.
7. Смирнова Т. А. Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект : монографія / Тетяна Анатоліївна Смирнова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. – Горлівка : ПП «Видавництво Ліхтар», 2008. – С. 217–227.